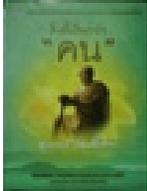

วิจารณ์หนังสือ : Book Review
สิ่งที่เรียกว่า “คน”
The So Called “The People”

ชื่อผู้เขียน: พุทธทาสภิกขุ
Author: Buddhadasa Bhikkhu

ราตรี วาลีประโคน¹ และ พระมหามิตร ฐิตปญโญ²
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}
Ratree Waleeprakhon¹ and PhramahaMitThitapanyo²
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkaen Campus^{1,2}
Corresponding Author, E-mail: jamong99.ae9@gmail.com

บทคัดย่อ

คนเราแต่ละคนเกิดมาล้วนมีกรรมลิขิต ล้วนมีกรรมเป็นแดนเกิด ใช้อยู่ ว่าเราเลือกเกิดไม่ได้ แต่เมื่อเราได้มีบุญเกิดมาเป็นคนแล้ว นับว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดแล้วคนบางคนเมื่อได้เกิดมาก็หลงระเรีงไปกับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ หลงคิดไปว่า นั่นคือความสุขที่แท้จริงและจีรังยั่งยืน หาได้ในหลักธรรมคำสอนอันแท้จริงไม่ว่า สิ่งเหล่านั้น ล้วนเป็นความสุขทางโลกียะ เป็นความสุขชั่วคราวชั่วคราวเพราะหากหลงในรูปงาม อีกไม่นานรูปงามนั้นก็แปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมชาติ นั่นคือ มีความชรา ความเจ็บ ความตาย และกลับสู่ ดิน น้ำ ไฟ ลม ในสักวัน แต่หากคนเรา มีความเข้าใจในหลักสัจธรรม ความจริงของทุกชีวิต ว่าคือความว่างเปล่า ไม่มีสิ่งใดที่จะสามารถยึดมั่นถือมั่นได้เลย หากแต่หลักธรรม คำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่างหาก ที่เป็นสิ่งที่ควรยึดมั่นถือมั่นและน้อมนำมาใส่ตน

* ได้รับบทความ: 7 กุมภาพันธ์ 2565; แก้ไขบทความ: 17 มีนาคม 2565; ตอบรับตีพิมพ์: 26 พฤษภาคม 2565
Received: 7 February 2022; Revised: 17 March 2022; Accepted: 26 May 2022

เพื่อยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้ถึงความสุขอันสูงสุด นั่นก็คือ ความสุขทางโลกุตระ อันเป็นความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง นั่นเอง

คำสำคัญ: : สิ่งที่เรียก; คน

Abstract

Some People being is born with a destiny. The people of Rem were born with karma. Then, People beings cannot choose to be born. When a person has merit being born as a person, it is the most noble thing. Some people, when they was born, they had fascinated in form (Rupa), sound (Sadda), smell (Gandha), taste (Rasa), touch (Photthabba), and Nature (dharma). They thought that, this is true and lasting happiness. To know in the true doctrine, all of things, they are all mundane happiness, a temporary happiness. They know that, how the form (Rupa) is beautiful. The form (Rupa) has changed naturally all time. The Form has aging, pain, death, and returns to earth, water, fire, and wind. When people have understand of the truth, the truth of every life that, it is emptiness, there is nothing that can be held true to it. But the doctrine of the Lord Buddha which is something that it should be held firmly and bowed to them and use it as a guideline for practice. It is a doctrine that, it's point to practice for ordering to attain the highest happiness, that, it's worldly happiness which is liberation from all suffering.

Keywords: What's called; The People

บทนำ

หนังสือเรื่อง สิ่งที่เรียกว่า “คน” จัดทำขึ้นในวาระครบรอบ 100 ปี ท่านพุทธทาสภิกขุ โดยสำนักพิมพ์ไพลิน ได้คัดบทธรรมบางส่วนของท่าน เพื่อเป็นการเผยแพร่ให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้อ่าน โดยท่านพุทธทาสภิกขุ นับเป็นหนึ่งในพระสงฆ์ ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา ท่านมีผลงานเขียนหลักธรรม และแก่นของพุทธศาสนาจำนวนมาก ซึ่งแต่ละเล่มจะเขียนด้วยสำนวนที่ไม่ซับซ้อน ผู้สนใจพุทธศาสนา สามารถที่จะอ่านและทำความเข้าใจ ได้อย่างไม่ยากนัก หลักและหัวใจสำคัญของศาสนาพุทธ อยู่ที่การทำ ความดีละเว้นความชั่ว ซึ่งแต่ละส่วนแห่งคำสอนของศาสนา มีการนำมาตีความ ประดิษฐ์ประดอยถ้อยคำ กันแบบหลากหลาย ทั้งในส่วนของพระอริยสงฆ์หรือบุคคลผู้เป็นฆราวาสธรรม

หนังสือ สิ่งที่เรียกว่า “คน” ท่านพุทธทาสภิกขุเป็นผู้รจนา, ISBN: 974-455-919-5 (ปกอ่อน) จำนวน 80 หน้า เนื้อในพิมพ์ขาวดำ ชนิดกระดาษขนาดอมสายนิตยสาร สำนักพิมพ์บริษัท ไพลินบุ๊คเน็ต จำกัด ปีที่พิมพ์ 2548 ภาพหน้าปกเป็นรูปท่านพุทธทาสภิกขุจับไม้เท้า สายตามองไปด้านหน้า อย่างไตรงตรง ภายในดอกบัวสีเหลืองที่กำลังเบ่งบาน ซึ่งหมายถึง ความหวังใยใน สิ่งที่เรียกว่า “คน” ที่ท่านสอนว่า ให้รู้จักตัวเอง แล้วแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับตัวเองให้ได้และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของจิตใจ

ในทัศนะของผู้วิจารณ์ เห็นว่าโครงสร้างของหนังสือ สิ่งที่เรียกว่า “คน” ได้จัดวางรูปแบบตั้งแต่หน้าปกจนถึงเนื้อหาไว้ได้อย่างสมบูรณ์ โดยได้แบ่งไว้เนื้อหาออกเป็นภาคในแต่ละภาคได้มีการอธิบายเนื้อหาเป็นข้อ ๆ มีสำนวนกะทัดรัด ทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายสร้างความน่าสนใจ ชวนให้ติดตามในความสำคัญของการรู้จักตนเอง จนถึงผลลัพธ์สูงสุด คือการได้หลุดพ้นจากความทุกข์ ดังนั้น ผู้วิจารณ์จึงมีความสนใจนำหนังสือเล่มนี้มาวิเคราะห์วิจารณ์เพื่อจะได้เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจ

โครงสร้างหนังสือ

หนังสือ สิ่งที่เรียกว่า “คน” แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ภาวะพื้นฐานของสิ่งที่เรียกว่า “คน”, ส่วนที่ 2 เรียนพุทธศาสนา ใน 15 นาที, โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญในแต่ละภาค ได้ดังนี้

หนังสือ สิ่งที่เรียกว่า “คน” เป็นหนังสือธรรมขนาดเล็ก เนื้อหา ในหนังสือเรื่องนี้ผู้แต่งได้บรรยายไว้ 2 ส่วน คือ 1) ภาวะพื้นฐานของสิ่งที่เรียกว่า 2) ส่วนที่ 2 เรียนพุทธศาสนา ใน 15 นาที, ผู้วิจารณ์ได้อ่านวิเคราะห์และสรุปรวมเนื้อหาไปตามลำดับขั้นตอนโดยย่อได้ ดังนี้ มีเนื้อหากระชับรัดกุมไม่ยาวนัก สามารถอ่านโดยใช้เวลาที่ไม่มาก เหมาะสำหรับผู้ที่มีความสนใจใฝ่รู้ธรรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องอ่านแล้วชวนให้คิดเป็นปริศนาว่า ผู้เขียนต้องการสื่อความหมายไปในแง่มุมใด แต่อย่างไรก็ตามข้อควรพิจารณาในรูปแบบของหนังสือเล่มนี้ ก็คือ การสื่อความหมายและความเข้าใจที่ชัดเจนและเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับชื่อเรื่อง และจากการพิจารณาทั้งรูปภาพและชื่อเรื่องมีการสื่อความหมายในทางธรรมอย่างดี

ทัศนะของผู้วิจารณ์ เห็นว่าโครงสร้างของหนังสือ เมื่อได้อ่านครบทั้ง 2 ส่วน จึงได้รู้ถึงเจตนาของผู้เขียนว่าทั้งหมดในเล่มนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นขั้นตอน และมีข้อแตกต่างตรงหัวข้อย่อยในแต่ละตอนที่อธิบายเนื้อหาหนังสือ สิ่งที่เรียกว่า “คน” ได้จัดวางโครงสร้างไว้เป็นตอน ๆ ได้อย่างดี อธิบายแต่ละส่วนด้วยเนื้อหาที่สอดคล้องกัน ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมได้ชัดเจน หนังสือเล่มนี้เหมาะแก่การศึกษาอย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่สนใจใฝ่รู้ทางพระพุทธศาสนา

ส่วนที่ 1 ภาวะพื้นฐานของสิ่งที่เรียกว่า “คน” สรุปใจความในแต่ละประเด็นหลัก ๆ ได้ดังนี้

1. ทบทวนเหตุที่บรรยายปรมัตถสภาวะธรรม

การบรรยายในชุดปรมัตถสภาวะธรรม เป็นการบรรยายที่มีความมุ่งหมายให้พุทธบริษัท มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติธรรมดานี้ลึกซึ้งไปกว่าที่เห็นอยู่ตามปกติของบุคคลผู้มีได้ศึกษามีได้สติ มิได้คิด

มิได้นึก เมื่อคนมีความคิดอย่างไร คนนั้นก็ถือว่าเขาเป็นผู้รู้ความจริงในสิ่งนั้น หรือความจริงของสิ่งนั้นมีเพียงเท่านั้น คนไหนรู้อย่างไร เขาก็ถือว่าความจริงมีอย่างนั้นคนไม่เท่ากัน มีสติปัญญาไม่เท่ากัน ย่อมมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตื้นหรือลึกกว่ากัน เราไม่รู้พอสมควรที่จะดับทุกข์ได้ จึงดับความทุกข์ไม่ได้ นั่งร้องไห้อยู่ก็มีฆ่าตัวตายอยู่ก็มี ฆ่าซึ่งกันและกันตาย มันมีมากขึ้น ๆ เพราะคนเหล่านั้นไม่รู้สิ่งที่ควรจะทำเพื่อสมควรกันไม่รู้ในส่วนที่ลึกไปกว่าคนที่โง่รู้ จึงรู้แต่ชนิดที่จะทำไปอย่างที่คุณโง่เขาทำ จึงเบียดเบียนตนเองบ้างเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ดังนั้น ปรมัตถสภาวะธรรม มีอยู่ก็เพื่อจะช่วยเหลือแก้ปัญหา ถ้าความทุกข์เกิดขึ้น ก็จะช่วยเหลือปัญหานั้นให้หมดไปถ้าความเสียใจมันเกิดเนื่องจากผู้อื่นก็จะรู้จักแยกออกจากกันทำให้ไม่ต้องมีความทุกข์ เพราะเหตุนี้ ทศณะของผู้วิจารณ์เห็นว่า ส่วนที่ 1 ภาวะพื้นฐานของสิ่งที่เรียกว่า “คน” จัดเรียงลำดับเนื้อหาได้อย่างเป็นระบบ คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการกล่าวถึงภาวะพื้นฐานของสิ่งที่เรียกว่าคนว่าแท้จริงแล้วคนนั้นไม่ได้มีสิ่งใดที่จะยึดมั่นถือมั่นได้ ล้วนคือความว่างเปล่า ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน เป็นการทำความเข้าใจในเบื้องต้น ให้กับผู้อ่าน ที่จะช่วยทำให้ผู้ศึกษาได้มีความเข้าใจ ในสิ่งที่เรียกว่าคน ได้เพิ่มมากขึ้น เป็นการแสดงผลของการเข้าใจทั้งสองส่วนที่จะนำพาให้คนนั้น ได้พบกับหลักธรรมที่เป็นแก่นธรรมและสามารถนำมาแก้ปัญหาที่แท้จริงได้ นั่นก็คือ ความพ้นทุกข์

ส่วนที่ 2 เรียนพุทธศาสนาใน 15 นาที

นับตั้งแต่กาลที่โลกว่างเปล่า เริ่มกลายเป็นมนุษย์โลกขึ้น เมื่อหลายแสนปีมาแล้ว มนุษย์ได้ใช้มันสมองแสวงหาความสุขใส่ตน เป็นลำดับๆ มาทุกๆ ยุค จนในที่สุด เกิดมีผู้สั่งสอนลัทธิแห่งความสุขนั้นต่าง ๆ กัน ตัวผู้สอน เรียกว่า ศาสดา คำสอนที่สอนเรียกว่า ศาสนา ผู้ที่ทำตามคำสอน เรียกว่า ศาสนิก ทุกอย่างค่อยๆ แปรมาสู่ความดียิ่งขึ้นทุกที สำหรับคำสอนชั้นโลกิยะ หรือจรรยา ย่อมสอนมีหลักตรงกันหมดทุกศาสนา หลักอันนั้นว่า จงอย่าทำชั่ว จงทำดี ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ส่วนคำสอนชั้นสูงสุด ที่เกี่ยวกับความสุขทางใจอันยิ่งขึ้นไปนั้น สอนไว้ต่างกัน ศาสนาทั้งหลาย มีจุดหมายอย่างเดียวกัน เป็นแต่สูงต่ำกว่ากัน เท่านั้น

ทุกองค์ศาสดา เว้นจากพระพุทธเจ้า สอนให้ยึดเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งสาวกไม่มี ความรู้ พิสูจน์ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดเป็นผู้สร้างโลกและอำนวยสุขแก่สัตว์โลกเป็นที่พึ่งของตน ให้นับถือบูชาสิ่งนั้นโดยแน่นแฟ้น ปราศจากการพิสูจน์ทดลองแต่อย่างใด เริ่มต้นแต่ยุคที่ถือผี ถือไฟ ถือดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาวต่าง ๆ มาจนถึง ยุคถือพระเป็นเจ้า เช่น พระนารายณ์ และพระพรหมของศาสนาฮินดู พระยโหวา ของศาสนาคริสต์และยิว และ พระอหฺล่าของอิสลาม ต่างสอนให้มอบความเชื่อในพระเจ้าเหล่านั้นแต่ผู้เดียวว่าเป็นผู้มีอำนาจเหนือสิ่งใดทั้งหมดทั้ง ๆ ที่ไม่ต้องรู้ว่าตัวพระเจ้านั้น เป็นอะไรกันแน่ และผิดจากหลักธรรมดาโดยประการต่างๆ ต่อมา เมื่อสองพันปีเศษมาแล้ว ภายหลังแต่พระเจ้าของศาสนาพราหมณ์ ก่อนแต่พระคริสต์และพระโมหฺมัด ของชาวยุโรปและอาหรับ พระพุทธเจ้าได้อุบัติบังเกิดขึ้น ทรงสอนการพึ่งตนเองและทรงสอนหลักธรรมทางใจในชั้นสูง ผิดกับศาสนาอื่นทั้งหมด ดังนี้

ทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า ส่วนที่ 2 เรียนพุทธศาสนาใน 15 นาที จัดเรียงลำดับเนื้อหาได้อย่างเป็นระบบ คือ ส่วนที่สองเป็นการกล่าวถึงหลักธรรมสำคัญ ๆ ได้พบกับหลักธรรมที่เป็นแก่นธรรม และสามารถนำมาแก้ปัญหาที่แท้จริงได้ นั่นก็คือ ความพ้นทุกข์ พระพุทธเจ้าของเราท่านจึงมองเห็นชัด ธรรมะของท่านยังใหม่เอี่ยมอยู่เสมอ ไม่ล้าสมัย ไม่เปลี่ยนแปลงที่ไหนทุกวันนี้ยังมีความจริงอยู่ ยังไม่เสื่อม ยังเป็นอยู่ อย่างนั้น ไม่ไปที่ไหน ถ้าใครจะรับพิจารณาอย่างนั้น จะได้เกิดความสงบความสบาย ท่านให้อุบายว่า อันนี้ไม่ใช่ตัวเรา อันนี้ไม่ใช่ของเรา แต่เราฟังไม่ได้ ไม่อยากฟัง เพราะเราเข้าใจว่า นี่เป็นตัวเรา เป็นของเรา นี่แหละเป็นเหตุให้ทุกข์เกิดตรงนี้ ให้เราเข้าใจอย่างนี้ จึงนับว่าเรียงลำดับเนื้อหาจากเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดได้อย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้อ่านรู้ถึงโครงสร้างและสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น

สารัตถะเนื้อหา

ส่วนที่ 1 ภาวะพื้นฐานของสิ่งที่เรียกว่า “คน” จากเนื้อหาในเล่มหนังสือ “สิ่งที่เรียกว่า คน” ที่ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้เขียนขึ้นมานี้ จะเห็นได้ว่า ท่านได้เริ่มจากพื้นฐานของธรรมชาติ ธรรมดาในทุก ๆ ชีวิตของคนนั่นเอง นั่นคือ ส่วนที่ 1 ภาวะพื้นฐานของสิ่งที่เรียกว่า “คน” ปรมาตถสภาวะธรรมมีมาก รู้เพียงดับทุกข์ได้ก็พอ สิ่งที่เรียกว่า ปรมาตถสภาวะธรรมนั้น มีมากจนคำนวณไม่ไหว แล้วก็มากจนไม่ต้องรู้ให้หมดต้น : รู้แต่เท่าที่จำเป็นที่จะต้องรู้ คือ รู้เท่าไรแล้วดับทุกข์ได้สิ้นเชิง เท่านั้นก็เรียกว่าพอ นอกนั้นไม่ต้องรู้ก็ได้ เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า เราสอนเท่ากับปริมาณไปไม่ในกำมือเดียว ในเมื่อเปรียบเทียบกันกับ ไปไม่ทั้งป่าทั้งดง ทั้งโลก : ก็คิดดูเถอะว่า ไปไม่ทั้งโลกมีสักเท่าไร แล้วไปไม่ในกำมือเดียวนั้น จะน้อยกว่ากันเท่าไร ปรมาตถธรรมที่ทรงนำมาสอน ก็เท่ากับกำมือเดียว ก็พอที่จะดับทุกข์ได้ แล้วมันก็น่าสังเวชที่ว่าไปไม่กำมือเดียวนั้น เราก็กังมือ ยังไม่เข้าถึง ยังไม่ได้รับไปไม่กำมือเดียว ยังมีความทุกข์อยู่ เพราะไม่รู้ในสิ่งที่เรียกว่า ปรมาตถสภาวะธรรม ต้องพยายามทบทวนศึกษาเรื่องธาตุ, ชันธ์, เพื่อกำจัดทุกข์ พุทธบริษัทส่วนใหญ่ไม่รู้จักตนเอง แล้วก็พยายามที่จะรู้จักตนเอง สันดานของคนโง่เป็นอย่างนี้ เพราะว่าเรื่องธาตุ เรื่องอายตนะ เรื่องชันธ์ เรื่องอุปาทานชันธ์นั้น คือเรื่องตัวเอง ไม่พยายามที่จะรู้จัก เพราะไม่รู้จักในขั้นแรก ก็เลยไม่รู้ว่าจะมีความทุกข์นั้นมันเกิดมาจากการไม่รู้จักตัวเองในข้อนี้ เมื่อเราเข้าใจคำว่าปรมาตถสภาวะธรรม คือ การรู้จักตัวเอง แล้วแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับตนเองให้ได้ และโดยเฉพะอย่างยิ่งในเรื่องจิตใจ ธาตุในตัวตนปรุงแต่งขึ้น ทำอาการต่าง ๆ สิ่งทีเรียกว่า “คน” นี้ ในบางเวลามันเป็นเพียงธาตุทั้งหลายกอง ๆ กันอยู่ ไม่ได้ทำอะไร ในบางเวลา ในบางเวลาคนนี่ลุกขึ้นมาเป็นอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย อย่างไม่อย่างหนึ่ง คือ เริ่มมีอาการที่จะทำหน้าที่ของมัน ในบางเวลา คน นี้เกิดการจับกลุ่มกันขึ้นมามากกว่านั้นเป็นกลุ่ม ๆ เช่น เป็นกลุ่ม รูปชันธ์ก็มี บางเวลาเป็นเวทนาชันธ์ บางเวลาเป็นสัญญาชันธ์ สรุปความว่า คนเราบางเวลาเป็นเพียงสักว่า ธาตุกอง ๆ กันอยู่ แต่บางเวลาเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งกัน และมีความทุกข์ด้วยไม่สนใจรู้จักตนเอง ไปสนใจแต่เรื่องให้เกิดทุกข์ ให้ทุกคนคิดดูตัวเอง ไม่ต้องเอาคนอื่น คนถูกอวิชชาหุ้มห่อ ถูกตัณหากระชากลากฎไป

ถูกอุปาทานผูกมัดรัดตรึง เพราะเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนในเรื่องของ อริยสัจ 4 คือ เรื่องความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และวิธีที่จะให้ถึงความดับทุกข์นั้น สิ่งทั้งปวง เป็นที่ตกจมที่หนักแล้ว สิ่งทั้งปวง ในที่นี้ หมายถึง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รวมทั้ง รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ สรูป เหลือเพียง 6 อย่าง หรือ 6 คู่ คือ ตาคู่กับรูป หูคู่กับเสียง จมูกคู่กับกลิ่น เป็นต้น สุขทุกข์มี เพราะความยึดถือในสิ่งที่เป็น แต่ธาตุ เมื่อมีการสัมผัสด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้ว เวทนาก็จะเกิดขึ้นตามมา พอมีเวทนาแล้ว จะรู้สึกเป็นสุขหรือทุกข์ ก็แล้วแต่เวทนา แล้วจะทุกข์มากขึ้นไปอีก โดยการยึดถือเวทนานั้นเป็นของตน ยึดถือในทุกข์เวทนา ก็เป็นทุกข์แบบหนึ่ง ยึดถือในสุขเวทนาจึงเป็นทุกข์อีกแบบหนึ่ง เมื่อคนยังโง่ ก็ยึดถือหมดทั้งสุขและทุกข์ ก็เลยได้มีความทุกข์เพราะความยึดถือ จะตกนรกขึ้นสวรรค์ก็อยู่ที่อายตนะ 6 นั้นเอง นรกอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจนั่นเองถ้าว่าจิตทำไว้ดี อะไร ๆ ก็จะเป็นของที่ถูกใจไปได้ ถ้าจัดการผิด ก็เป็นนรกทันควันที่นั่น ทั้งนรกสวรรค์ต้องข้ามเสียให้ได้ การรู้ตามที่เป็นจริงว่ารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เกิดจากอายตนะ 2 ฝ่าย เป็นผัสสะเป็นเวทนาแล้วก็สุขหรือเป็นทุกข์ พอไปยึดเข้า มันก็ติดอยู่ที่นั่น จมอยู่ที่นั่น พอรู้เท่ามันก็ไม่ติด พอหลุดออกมาได้ ก็ไม่มีทุกข์ อย่าให้ตกลงไปในตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เป็นอันว่าหมดเรื่อง หมดปัญหาของคนเรา “คน” ก็คือปวิรรต ของธาตุ 6 กอง “คนเรา” บางเวลา ก็เป็นเพียงธาตุทั้ง 6 กอง ๆ กัน บางเวลาที่ยับกระดุกกระดิกขึ้นมาเป็นอายตนะ บางเวลาก็ปรุงกันขึ้น เป็นก้อน ๆ กลุ่ม ๆ คือ เป็นขันธ บางเวลาที่เกิดเป็นอุปาทานขันธ ยึดมั่นเป็นตัวกู ยึดมั่นเป็นของกูคอยดู ให้ดีว่า ตัวเองกำลังเป็นอย่างไร ถ้าจิตว่างออกไปจากการยึดถือว่าตัวตนได้ อย่างนั้นก็พ้นโลกุตระ ระดับใด ระดับหนึ่ง ระดับโสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี และอรหัตต์ คือ จิตว่าง จากการที่จะไปมีอะไรเป็นตัวเป็นตน หรือเป็นของตน หรือเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือของตน โดยทั่วไป สัตว์โลกตกอยู่ในกามาวจร สัตว์ทั้งหลาย ที่มีชีวิต ทั้งมนุษย์ สัตว์เดียรัจฉาน และทั้งเทวดานี้ ส่วนมากทั้งหมดนั้นเป็นกามาวจร คือ มีจิตที่เคยชิน แต่ที่จะเป็นกาม ตกไปในอารมณ์ที่เป็นกามก็เรียกว่า กามาวจร ปรมัตถสภาวะธรรม เป็นอุบายออกเสียได้จากทุกข์ อุบายหรือวิธีที่จะออกเสียได้จากสิ่งเหล่านี้ เรียกว่า ปรมัตถสภาวะธรรม ออกมาได้ ได้ผลเป็น ความพ้นทุกข์ ก็เรียกว่า ปรมัตถสภาวะธรรม แต่สิ่งที่ต้องรู้กันจริงๆ คือ เรื่องธาตุ เรื่องอายตนะ เรื่องขันธ เรื่องอุปาทานขันธ 4 เรื่องนี้สำคัญที่สุด ถ้าทำให้ไม่ปรุงเป็นความยึดมั่นเป็นอุปาทานขันธ นั่นก็คือดับทุกข์ คือ หุดเสียซึ่งความทุกข์นั่นเองรู้เรื่องธาตุ ปรุงเป็นทุกข์แล้วจะรู้เรื่องอริยสัจง่าย ทำอย่างไรจึงจะทำลาย สิ่งที่ทำให้ทุกข์ได้ก็คือ อยู่ให้ถูกต้อง ตามหลักแห่งอริยมรรคมีองค์แปดประการ คือ อยู่โดยมีวิชา มีปัญญา แล้วจะทำถูกหมด คือ มีสัมมาทิฐิให้ถูกต้องแล้ว ความปรารถนา การพูดจา การงาน การหาเลี้ยงชีพ การพยายาม ความมีสติมีสมาธิถูกหมด เมื่ออยู่อย่างถูกหมดตลอดเวลา มันก็ไม่โง่ที่จะเกิดความปรุงแต่ง เป็นอุปาทาน ก็เลยไม่เป็นทุกข์สรุปภาวะของ “คน” ตามโอกาส คน ในโอกาสหนึ่งเป็นเพียงธาตุ หลาย ๆ ธาตุ กองรวม ๆ กันอยู่ บางโอกาสเป็นตัวอายตนะ บางโอกาสเป็นขันธ บางโอกาสคือสัตว์ที่ยังมีความทุกข์อยู่ เพราะความยึดมั่นถือมั่นในขันธทั้ง 5 นั้นเอง (พุทธทาสภิกขุ, 2005 : 9-55)

ซึ่งในประเด็นนี้ สอดคล้องกับ หนังสือ พุทธธรรม, คำสอนของพระพุทธเจ้า มีจุดหมายเพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติรู้สภาพความจริงของชีวิตที่มีปัญหา คือทุกข์ และกำจัดสาเหตุของปัญหานั้น คือสมุทัย จนถึงภาวะที่หมดปัญหา คือ นิโรธ ซึ่งเป็นแนวคำสอนตามหลักอริยสัจ 4 กล่าวได้ว่าอริยสัจ 4 เป็นหลักคำสอนที่สามารถนำมาประยุกต์ได้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ใช้ในการพัฒนาสังคมโดยกรอบของอริยสัจ 4 เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ปัญหาตามระบบแห่งเหตุผล เป็นระบบวิธีแบบอย่าง ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาใด ๆ ก็ตามที่จะมีคุณค่าและสมเหตุผลจะต้องดำเนินไปในแนวเดียวกันเช่นนี้เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนด้วยปัญญาของมนุษย์เองโดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ไม่ต้องอ้างอำนาจดลบันดาลของตัวการพิเศษเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคนไม่ว่ามนุษย์จะเติลโตออกไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ห่างไกลตัวกว้างขวางมากมายเพียงใดก็ตามแต่ถ้าเขายังจะต้องมีชีวิตของตนเองที่มีคุณค่าและสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกเหล่านั้นอย่างมีผลดีแล้วเขาจะต้องเกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากหลักความจริงนี้ตลอดไป เป็นหลักความจริงกลาง ๆ ที่ติดเนื่องอยู่กับชีวิต หรือเป็นเรื่องของชีวิตเองแท้ๆไม่ว่ามนุษย์จะสร้างสรรค์ศิลปวิทยาการ หรือดำเนินกิจการใด ๆ ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตน และไม่ว่าศิลปวิทยาการ หรือกิจการต่าง ๆ นั้น จะเจริญขึ้นเสื่อมลง สูญสลายไปหรือเกิดมีใหม่มาแทนอย่างไร ๆ ก็ตาม หลักความจริงที่เรียกว่าอริยสัจนี้ก็จะคงยืนยงใหม่และใช้เป็นประโยชน์ได้ตลอดทุกกาล อริยสัจ คือ ความจริงอย่างประเสริฐหรือความจริงของพระอริยะ เป็นความจริงที่ทำให้คนให้เป็นพระอริยะ เป็นหลักธรรมที่จำเป็นทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ดังพุทธ - วจนะ ที่ว่าภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนเหล่าใดและคนเหล่าใดจะเป็นมิตรอำมาตย์ญาติสาโลหิตก็ตามให้ความสำคัญค่าที่ควรรับฟังเธอทั้งหลายพึงชักชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่นให้ดำรงอยู่ในการรู้อริยสัจ 4 ประการ ตามความเป็นจริง อริยสัจ เป็นหลักความจริงแห่งชีวิตมนุษย์ที่พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นถึงหลักการแก้ปัญหาชีวิตหรือเป็นวิธีการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ โดยการสืบสาวหาต้นตอของปัญหา เพื่อต้องการรู้ว่าปัญหานั้นมาจากตรงไหนและจะแก้ไขอย่างไรโดยจัดระเบียบวิธีแก้ไขอย่างเป็นระบบ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2003 : 905-910)

ทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า รู้สึกว่าทั้งท่านได้อธิบายเรื่องภาวะพื้นฐานของสิ่งที่เรียกว่า “คน” ได้ประทับใจและชื่นชมทั้งสองท่าน การที่ทั้งสองท่านได้อธิบายอย่างนี้ก็แสดงให้เห็นว่าทั้งสองท่านเป็นผู้มีภูมิความรู้เกี่ยวกับเรื่องกรรมเป็นอย่างดี ในส่วนมีมุมมองที่แตกต่างกันนั้นคงเป็นเพราะทั้งสองท่านมีองค์ความรู้จากภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองท่านยังสามารถที่จะตีความและเข้าใจ ในเนื้อหาได้ไม่ยาก เพราะเกิดความเข้าใจในธรรมชาติของคนแล้ว เมื่อเกิดความเข้าใจได้ไม่ยาก ย่อมนำไปสู่การปฏิบัติธรรมและเข้าถึงในสัจธรรมได้โดยง่าย เนื้อหาทั้งหมดที่ท่านเขียนมานั้นย่อมเกิดประโยชน์สูงสุดโดยแท้ และสามารถน้อมนำไปปฏิบัติ เพื่อเข้าสู่ความเข้าใจในส่วนที่สอง ต่อไป

ส่วนที่ 2 เรียนพุทธศาสนาใน 15 นาที เพราะเหตุใด ท่านจึงต้องเขียนบอกว่าเรียนพระพุทธรูปศาสนาใน 15 นาที ครั้งแรกก่อนที่ผู้ศึกษา จะได้เริ่มศึกษาอ่านเนื้อหาในเล่ม ก็มีเคลือบแคลงใจสงสัยอยู่เช่นกันว่า จะเป็นไปได้อย่างไร เรียนพุทธศาสนาใน 15 นาที เพราะหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีตั้ง 84,000 พระธรรมขันธ์ เวลาเพียง 15 นาที ไม่มีทางเรียนได้จบครบทุกเนื้อหาแน่นอน แต่เมื่อได้อ่านเนื้อหาโดยละเอียด จึงได้ทราบว่า ท่านสอนเราเฉพาะในหลักธรรมที่เป็นแก่นธรรมจริง ๆ โดยเริ่มจากกฎแห่งกรรม ทำให้ถึงต้องเริ่มจากหลักธรรมเรื่องกฎแห่งกรรมนี้ เพราะถ้าหากคนเรา ไม่มีความเกรงกลัวต่อบาปกรรม ก็จะกระทำทุกอย่างตามความต้องการของตนเอง โดยไม่มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปกรรมใด ๆ เลย ก็จะส่งผลให้สังคมมีแต่ความเดือดร้อนวุ่นวาย ไม่มีจบสิ้น ต่อมาด้วยหลักอนัตตา คือ ไม่ใช่ตัวตน ทุกสิ่งคือความว่างเปล่า อย่านำเข้าไปยึดมั่นถือมั่น อันจะนำมาซึ่งการเกิด อริยสัจ 4 ตามมา และหลักอริยสัจนี้เองที่เป็นหัวใจหลักสำคัญของศาสนาพุทธ ซึ่งแม้กระทั่งนักวิทยาศาสตร์เองก็ยังให้การยอมรับว่าเป็นเหตุเป็นผล และสามารถพิสูจน์ได้ไม่จำกัดกาล ผู้ศึกษาขออน้อมบูชาและเทิดทูนองค์พ่อพุทธทาสไว้เหนือเศียร และขอยกย่องท่านเป็นพระอริยสงฆ์บรมครู ที่สามารถถ่ายทอดเนื้อหาหลักธรรมคำสอนได้อย่างตรงจุดของทุกชีวิตคน นั่นก็คือ ความพ้นทุกข์ และผู้ศึกษาเองก็เป็นอีกคนหนึ่งที่สามารถนำความหลุดพ้นนั้นเช่นกัน และจะเดินตามทางที่องค์พ่อพุทธทาสได้สอนไว้ทุกประการ หลักกรรม ทรงสอนเป็นใจความว่า สุขทุกข์ เป็นผลเกิดมาจากเหตุของมันเอง ได้แก่ การกระทำของผู้คน ผลเกิดจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่งต้องได้รับอย่างแน่นอน และยุติธรรม ไม่มีใครอาจสับเปลี่ยนตัวผู้ทำกับตัวผู้รับ หรือมีอำนาจเหนือกฎอันนี้ได้ นี้เรียกว่า ลัทธิกรรม มีเป็นหลักสั้น ๆ ว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน หมุนไปตามอำนาจเก่า ซึ่งในระหว่างนั้นก็ทำกรรมใหม่เพิ่มเข้า อันจะกลายเป็นกรรมเก่าต่อไปตามลำดับ เป็นเหตุและผลของกันและกัน ไม่รู้จักสิ้นสุด คาบเกี่ยวเนื่องกันเหมือนลูกโซ่ไม่ขาดสาย เราเรียกความเกี่ยวพันอันนี้กันว่า สังสารวัฏ หรือสายกรรม มันคาบเกี่ยวกันระหว่างนาที่นี้กับนาที่หน้า หรือชั่วโมงนี้กับชั่วโมงหน้า วันนี้นับวันหน้า เดือนนี้กับเดือนหน้า ปีนี้กับปีหน้า จนถึง ชาตินี้กับชาติหน้า สับสน แทรกแซงกัน จนรู้ได้ยากว่า อันไหนเป็นเหตุของอันไหนกันแน่ จึงคล้ายกับว่า มีใครคอยบันดาลสายกรรมประจำบุคคลหนึ่ง ๆ ย่อมผิดจากของอีกคนหนึ่ง เพราะฉะนั้น ต่างคนจึงต่างเป็นไปตามแนวกรรมของตนไม่เหมือนกัน กรรมเป็นเหตุ สุขและทุกข์ เป็นผลเกิดมาแต่กรรมนั้น ๆ หลักอนัตตา ทรงสอนอีกว่า ไม่มีพระเจ้าผู้สร้างไม่มีสิ่งอันควรเรียกได้ว่า ตัวตน สรรพสิ่งไม่มีผู้ใดสร้าง เกิดขึ้นแปลก ๆ ก็เพราะปัจจัยตามธรรมชาติ ที่จะต้องค่อย ๆ แปรไปตามลำดับ ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยไม่อยู่ในอำนาจของใคร เรียกว่า มันเป็นอนัตตา หลักอนัตตานี้ จึงมีแต่ในพุทธศาสนา ไม่มีในศาสนาอื่น อันสอนว่าทุกสิ่งพระเจ้าสร้างขึ้นเป็นตัวตน และอยู่ใต้อำนาจพระเจ้า ผู้เป็นเจ้าของตัวตนทั้งหลายทรงสอนว่า ไม่มีตัวตนซึ่งเที่ยงและยั่งยืน สิ่งหนึ่งย่อมเกี่ยวเนื่องมาแต่อีกสิ่งหนึ่ง และสิ่งนั้นก็เกิด ทอยออกมาแต่สิ่งอื่น แม้สิ่งอื่นนั้นก็เกิดทอยออกมา แต่สิ่งอื่นอีก ตั้งต้นมานาน ซึ่งไม่มีใครกำหนดได้ และจะเกิดสืบทอดกันไปข้างหน้า อีกเท่าไรแน่ ก็กำหนดมิได้เหมือนกัน

กฎข้อนี้เป็นไปทำนองเดียวกันทั้งสิ่งที่มีวิญญาณและที่หาวิญญาณมิได้ สำหรับสิ่งที่หาวิญญาณมิได้จักยกไว้ เพราะไม่เกี่ยวกับสุขทุกข์ ส่วนสิ่งที่มีวิญญาณ เช่น มนุษย์ สัตว์เดรัจฉานทั่วไป เป็นสิ่งควรเรียนรู้ เพราะเกี่ยวกับสุขทุกข์ในชีวิต มนุษย์เราเกิดจากการรวมพร้อมแห่งธาตุ (Physical Element) และนามธาตุ (Metal Element) อันมีประจำอยู่ธรรมดาในโลกนี้ เมื่อสองอย่างนี้ยังประสมกันเข้าไม่ได้เหมาะสมส่วน ก็เป็นมนุษย์ขึ้นเช่นเดียวกับพืชพรรณไม้ ที่อาศัยดินฟ้าอากาศและเชื้อในเมล็ดของมันเองงอกงาม กลายเป็นต้นไม้ใหญ่โตขึ้นได้ ธาตุและนามธาตุนั้น แต่ละอย่างก็ล้วนเกิดมาจาก การรวมพร้อมของพืชอื่น อีกต่อหนึ่ง เกิดสืบทอดกันมาเป็นลำดับจนกว่า จะเหมาะสำหรับผสมกันเข้า ในรูปใหม่เมื่อใด ธาตุในกายนี้ เช่น พืชและสัตว์เนื้อซึ่งอาศัยสิ่งอื่น เกิดมาแล้วหลายต่อหลายทอด จนมาเป็นเชื้อบำรุงร่างกายนี้ โดยเป็นเชื้อ ให้เกิดและบำรุงส่วนเล็กที่สุดของร่างกาย (Cell) ที่สำคัญจะเป็นเนื้อหนัง กระดูก ไขมัน เส้น โลหิต และอื่น ๆ ในร่างกายเรา ธาตุลมอันเกิดขึ้นจากธรรมชาติส่วนอื่น ๆ ก็ได้ ใช้เป็นลมหายใจเข้าไปบำรุงโลหิต ส่วนนามธาตุนั้น ยิ่งละเอียดมาก นามธาตุอาศัยอยู่ได้เฉพาะในธาตุ ที่ได้ปรับปรุงกันไว้เหมาะเจาะแล้ว และมีหน้าที่บังคับธาตุ พร้อมทั้งตนเองให้ตั้งอยู่หรือเป็นไปต่าง ๆ ตลอดเวลาที่เข้ามา เนื่องเป็นอันเดียวกัน ความรู้อันนี้ ทำให้พระองค์ทรงรู้จักโลกดีพอที่จะตีปัญหาที่สองออกได้ รวมใจความสั้น ๆ ได้ว่า สิ่งซึ่งเกิด มาจากสิ่งอื่น ซึ่งไม่เที่ยงถาวร ทั้งอาการที่สืบทอดกันมาก็ไม่ถาวรแล้ว สิ่งนั้นจะเที่ยงถาวรอย่างไรได้ ย่อมกระสับกระส่าย โยกคลอน แปรปรวนไปตามกัน สิ่งที่แปรปรวน ไม่คงที่ ย่อมก่อให้เกิดภาวะชนิดที่ทน ได้ยาก คือ ทำให้เจ้าของได้รับความไม่พอใจ เสียใจและเป็นทุกข์ เมื่อเราเข้าไปผูกใจในสิ่งใด สิ่งนั้นก็ไม่น่า นายบังคับใจเราให้อยาก ให้โกรธ ให้เกลียด ให้กลัว ให้เหี่ยวแห้ง หรือให้อาลัยถึงมันได้ เราจะอยู่เป็นสุข เมื่อใจหลุดพ้นแล้ว ก็เป็นอันว่า ไม่มีอะไรมาทำให้เรากลับเป็นทุกข์ได้อีกจนตลอดชีวิต ความยึดถือหรือ อุปาทาน เราจะมองเห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า สภาพแห่งทุกข์มีอยู่ในโลกนี้จริงแต่บุคคลผู้จะรับทุกข์นั้น หากไม่มี ถ้าหากเขาจะไม่เข้าไปรับเอา ด้วยความเข้าใจผิดว่าสิ่งนั้นเป็นสุขและอยากได้ หรือหวงเหวน จนเกิดการยึดมั่น หรือเข้าใจไปว่า ทั้งเขา ทั้งมัน เป็นตัวตน ที่จะอยู่ในอำนาจของตนได้ทุกอย่าง ตามแต่จะปรารถนา น่าสลดใจ ที่พวกเราพากันสมมติเอาสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ว่างเปล่า” ให้เป็นตัวเป็นตนขึ้น แล้วทำใจตนเอง ให้ดิ้นรน ก่อความยุ่งยากให้เกิดขึ้นในใจ รัก เกลียด โกรธ กลัว ไปตามฉกแห่งความแปรปรวนของสิ่งนั้น ๆ ซึ่งที่แท้มันเป็นของ “ว่างเปล่า” อยู่ตลอดเวลา ตามที่พระองค์ตรัสไว้นั่นเอง คำว่า “ว่างเปล่า” ในที่นี้ คือ ไม่มีแก่นสาร ตัวตน ที่จะมายืนยันกับเราว่า เขาอย่างนั้นอย่างนั้นกันแน่ เพราะของทุกอย่างล้วนมีสิ่งอื่นปรุงแต่ง คำจูนกันมาเป็นทอด ๆ จึงตั้งอยู่ได้ พร้อมกับการค่อย ๆ แปรไป สิ่งซึ่งอื่นปรุงแต่ง จึงเป็นของว่างเปล่า ไม่มีน้ำหนัก ไม่มีอิสระแก่ตน ใครจะเอาสัญญามั่นเหมาะกับสิ่งเหล่านั้นอย่างไรได้ ในเมื่อทั้งผู้ถือสัญญา และผู้ให้สัญญา ก็ล้วนแต่ ไม่มีความเป็นใหญ่แก่ตน หรือมีความเป็นตัวเป็นตน ไปตาม ๆ กันทั้งนั้น ผู้ที่ขึ้นเข้าไป สัญญา หรือยึดมั่นในสัญญา ก็เท่ากับเอาความว่างเปล่าไปผูกพันกับความว่าง จะได้ผลอันพึงใจจากอะไรเล่า ทั้งนี้ ก็เพราะการหลงยึดมั่นของว่าง ขึ้นเป็นตัวตน เราเรียกกันว่า อุปาทาน วัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นนั้น

เรียกว่า อุปาทานชั้น 5 อย่างคือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เพราะฉะนั้นจึงตรัสว่า ชั้น 5 เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น อันเป็นทุกข์หลักอริยสัจ เราจะเรียนรู้หลักความจริงเหล่านี้ได้จากโรงเรียนคือ ร่างกายเรานี้ ของใครก็ของมัน ต้องอาศัยร่างกายเป็นที่ค้นหาความจริง เป็นครูสอนความจริง เพราะร่างกายนี้มีลักษณะพร้อมทั้งเหตุและผล พอเพียงที่จะให้เราศึกษาหาความรู้ และทำความเข้าใจ ให้แก่เราได้ พระองค์จึงตรัสไว้ว่า ในร่างกายที่ยาวาหนานี้ อันมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ ฉันได้บัญญัติโลก (คือ ความทุกข์) ได้บัญญัติให้โลกสมุทัย (คือ เหตุให้เกิดทุกข์) ได้บัญญัติให้โลกนิโรธ(คือ ความดับ ไม่เหลือแห่งทุกข์) และได้บัญญัติโลกนิโรธคามินีปฏิปทา (คือ การทำเพื่อให้ถึง ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์นั้น) ไว้ในที่นี้ ตรัสเรียกสภาพธรรมตา อันเต็มไปด้วยทุกข์ว่า โลก เรียกความอยาก ทะเยอทะยานของสัตว์โลก เพราะความยึดมั่นเข้าใจผิดว่า เหตุให้เกิดโลก เรียก การดับความอยากเสียแล้ว อยู่สงบเป็นสุขใจ เพราะไม่ยึดมั่น และเข้าใจถูกในสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นที่ดับของโลก และทรงเรียกมรรคมืองค์แปดประการว่าเป็นวิธีให้ถึงความดับของโลกนั้น เป็นสิ่งที่สัตว์ทุกคนควรกระทำเป็นหน้าที่ประจำชีวิตของตน เป็นอันว่าหลักใหญ่ของพุทธศาสนา คือ การสอนให้ดับทุกข์ภายในใจ ด้วยการศึกษาหาความจริงในกายตน และหยั่งรู้ไปถึงสิ่งและบุคคล ที่แวดล้อมตน อยู่ตามเป็นจริง ไม่ติดมั่นจนเกิดทุกข์ เพราะเห็นกฎแห่งอนัตตาแล้วมีใจปลอดโปร่งสบาย การไม่ยึดมั่นว่าเป็นตัวตน อันจะก่อให้เกิดการเห็นแก่ตนนั้น เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่นหรือแก่โลกทั้งสิ้น คือ ตนเองจะเป็นผู้สงบ เยือกแสมจะเย็น ส่วนผู้อื่นนั้น นอกจาก ไม่ถูกผู้้นมาเบียดเบียนแล้ว ยังอาจประพฤติดตามเขาจนได้รับความสุขอย่างเดียว ไฟทุกข์ของโลกจะดับสนิท หลักธรรมทั้งหลาย แม้จะมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน รวมลงได้ในหลัก คือ ความดับทุกข์ ทั้งสิ้น ความรู้ชนิดนี้ ย่อมนำไปให้เกิด ความเมตตาสงสารเพื่อนที่กำลังอยู่ในทะเล แห่งสังสารวัฏ ด้วยกันอย่างแรงกล้า เพราะฉะนั้น เมตตา จึงเป็นหลักสำคัญ ในพุทธศาสนา อีกประการหนึ่งหลักโลกียะและโลกุตระ โลกียะ คือ ผู้พ้นจากโลก พระองค์ทรงค้นพบว่า มันคือความทุกข์ทรมานของผู้เข้าใจผิด หลงเข้าไปยึดถือ เป็นของน่าสะอิดสะเอียน และตรงกันข้ามกันกลับเป็นของเบาสบาย สำหรับผู้ไม่หลงยึดถือ หรือสลัดทิ้งเสียได้แล้วนี้เรียกว่า ทรงค้นพบ โลกุตระธรรม เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนา ก็คือ คำสอนให้สลัดความทุกข์ออกทั้งเสีย ให้พ้นจากความทุกข์อันเป็นของมีประจำอยู่ในโลก โลกุตระธรรมหรือนิพพานที่แท้จริง จะมีแต่ในพุทธศาสนาพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ หลักแห่งพุทธศาสนาแปลกจากศาสนาอื่นทั้งหลาย โดยเป็นศาสนาแห่งวิชาความรู้ ที่ทนต่อการพิสูจน์ของใคร ๆ ได้ทั้งสิ้น ดังที่ตรัสไว้ว่า ธรรมในพุทธศาสนา ย่อมทนต่อการพิสูจน์ได้ คือ ทำให้ใครพิสูจน์ได้ทุกอย่าง จนผู้พิสูจน์พ่ายแพ้ตนเองหมด มานะ กลับใจ ยอมรับถือพุทธศาสนา กล่าวกันว่าพุทธศาสนา เหมือนหรือเข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์นั้น มีผู้ตีความกันว่า เพราะพุทธศาสนาแยกสังขารร่างกายออกวิเคราะห์หาความจริง เช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์แผนปัจจุบัน แยกธาตุต่าง ๆ ออกหาคุณสมบัติชั้นละเอียด คำกล่าวนั้น ยังไม่เพียงพอ กับคุณค่าอันสูงสุดแห่งจริงของพุทธศาสนา เพราะถ้ากล่าวเช่นนั้นแล้ว วิชาสรีรศาสตร์หรือแพทยศาสตร์ อันเกี่ยวกับการแยกร่างกายก็จะกลายเป็นพุทธศาสนาไปส่วนหนึ่งด้วย ที่แท้ควรกล่าวว่าเหมือนกัน

วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น 405
ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2565

โดยที่หลักวิทยาศาสตร์ ก็ทนต่อการพิสูจน์ ได้ทุกทางจนหมดความสงสัย (พุทธทาสภิกขุ, 2005 : 56-78) ซึ่งในประเด็นนี้ สอดคล้องกับหนังสือ พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, กรรมหรือการกระทำ ทั้งดีและชั่วที่บุคคลได้ทำไว้ทั้งในปัจจุบัน และที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย คือถ้าพูดถึงการกระทำเมื่อไร ก็เมื่อนั้นแหละจะเป็นอดีต ปัจจุบันหรืออนาคตก็ตาม การกระทำนั้น ๆ เป็นกรรมทั้งสิ้นพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องกรรมไว้ในหนังสือเรื่อง กรรมของชาวพุทธ “ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง” ว่า ถ้าชาวพุทธตั้งอยู่ในหลักที่ถูกต้องแล้ว ก็จะเชื่อในเรื่องกรรมหวังผลจากกรรม คือ หวังผลจากการกระทำด้วยความเพียรพยายามของตนโดยใช้สติปัญญาพิจารณาตามเหตุตามผล ซึ่งจะทำให้เราสามารถพัฒนาตนเอง ได้ไม่มัวมาตื่นขำมวงคล ทำให้ต้องเสียเวลาซึ่งหาประโยชน์อันใดมิได้ เสียเวลาพัฒนาตนเองไปกับการหวังพึ่ง ปัจจัยจากภายนอก ความเชื่อเรื่องกรรมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับความเป็นชาวพุทธ หากเราจะเชื่อ อะไรเป็นพิเศษออกไปโดยไม่มี ความหนักแน่นในการทำความดี โดยนั่งคอยนอนคอยโชค หวังผลจากการ ตลบันดาลเท่านั้น ก็เป็นอันว่า ขัดต่อหลักความเชื่อในเรื่องกรรม ซึ่งหมายถึงการกระทำ เมื่อไม่ได้ผล ดังที่รอ การคอย ก็คือการสูญเปล่านั้นเอง อาจจะถูกกล่าวได้ว่าควรอยู่กับความเป็นจริงปัจจุบันคนส่วนมาก หลงใหลในทางสิ่งที่ทำให้ตนเองเกิดความทุกข์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2000 : 290-295)

ทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านมีการให้เหตุในเรื่องกรรมที่ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกัน ดังนี้ คือ ท่านพุทธทาสภิกขุ จะเน้นไปในทางการส่งผลของกรรม โดยการทำความดีในชาตินี้ย่อมส่งผลกรรม ถึงชาติถัดต่อมา ทำชาตินี้ส่งผลถึงชาติหน้า ส่วนท่านพระธรรมปิฎก "กรรมของชาวพุทธ" นี้ก็มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ กฎแห่งกรรมที่ให้ผลแก่ผู้ที่ทำความดี คือ ไม่เบียดเบียนหรือไม่ละเมิดความเป็นเจ้าของของผู้อื่น ให้ได้รับผลกรรมที่ดี กับกฎแห่งกรรมที่มีไว้ลงทัณฑ์ สำหรับผู้ที่ทำความชั่ว คือ เบียดเบียนหรือละเมิด ความเป็นเจ้าของ ของผู้อื่น ให้ได้รับผลกรรมที่ชั่ว แต่สิ่งที่ทั้งสองท่านให้ทัศนะเหมือนกันคือ บุคคลใด ก่อกรรมได้ไว้ ย่อมได้รับผลของกรรมนั้นตามเหตุและผล ส่งต่อไปทุกภพชาติ เป็นเครื่องก่อให้เกิดสังสารวัฏ เป็นเหตุก่อให้เกิดความทุกข์

สรุป

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ จากการศึกษา ผลงานของหลวงพ่พุทธทาส ที่ท่านได้บรรยายในโอกาสต่าง ๆ ตามที่สำนักพิมพ์โพธิ์น นำมารวบรวมตีพิมพ์ในเล่มเดียวกันโดยใช้ชื่อหนังสือว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “คน” ซึ่งไม่มีใคร ที่กล้าคิดหรือมีทรรศนะแบบท่านพุทธทาสที่จะเจาะลงลึกถึงแก่นแท้แก่นธรรมในพุทธศาสนา มาประพจน์ ปฏิบัติจริง ๆ จึงมีผลกระทบในแง่ของความคิดต่าง จากนักวิชาการศาสนาและผู้ศึกษาระยะที่ให้ความสนใจ จึงมีการวิจารณ์ตามความรู้และความเข้าใจของตน

จุดที่ควรพิจารณา ตามที่ได้ศึกษา เรื่อง สิ่งที่เราเรียกว่า “คน” ผู้ศึกษานั้นมีความเห็นด้วยกับ ท่านพุทธทาสว่า โดยแท้จริงแล้ว สิ่งที่เราเรียกว่า คน นั้น ไม่มีสิ่งใดที่น่ายึดมั่นถือมั่นเลย

เพราะทุกสรรพสิ่งล้วนเป็นอนัตตา เป็นความว่างเปล่า เป็นเพียงธาตุ 4 ชั้น 5 ที่มากองรวมกัน เพียงชั่วครั้งชั่วคราว เพียงแต่มีผัสสะมากระทบทางอายตนะทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เกิดอุปาทานชั้น 6 คือ ความรู้สึกยึดมั่นถือมั่น ว่าเป็นตัวกูของกู ซึ่งหากมองให้เห็นตามความเป็นจริงแล้ว ไม่มีสิ่งใดน่ายึดมั่นถือมั่นเลย

องค์ความรู้ใหม่

หนังสือเรื่อง “สิ่งที่เรียกว่า คน” ทำให้ได้รับองค์ความรู้ ดังนี้

- 1) การกระทำตามใจปรารถนาของเราอย่างเต็มที่นั้น อาจไปกระทบหรือคุกคามชีวิตของอีกคนหนึ่งก็เป็นได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นเสรีภาพที่แท้ของคนจึงไม่มี
- 2) คนต้องอยู่รวมกันในสังคม จำเป็นต้องเคารพในกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อความสงบสุขของสังคมส่วนรวม
- 3) สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่า “คน” จะดำรงอยู่ในโลกและจักรวาลอย่างไรให้สมดุล และเบียดเบียนกันให้น้อยที่สุด ในขณะที่ต้องตกเป็นทาสของของแรงขับภายใน และกฎเกณฑ์ภายนอก เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีอิสระอย่างเต็มที่ แต่มนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตัวเองด้วยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- _____. (2558). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: ผลิตีมี.
- _____. (2559). พุทธธรรม (ฉบับเดิม). (พิมพ์ครั้งที่ 31). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- _____. (2546). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). พุทธธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2005). การเกิดและการดับของกิเลส. กรุงเทพฯ: บริษัท ไพลิน บุ๊คเน็ต จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.